

vrlo srodni rapskom fragmentarnom pluteju.²⁴⁰ I na plutejima iz Italije tropruti četverokuti povezani su s troprutim rubnim okvirom. Pored simboličkih motiva poput križa u različitim inačicama, pojavljuju se i predromanički prepleti i zoomorfni motivi. Vegetabilni motivi su osobito omiljeni, a najčešći su različiti listovi, grozdovi, rozete, ljiljani i stilizirana stabalca. Među zoomornim motivima najčešće su ptice, a javljaju se i različiti realni i fantastični četveronošci. Za prikaz pauna s rapskog pluteja mogu se naći sličnosti u jednostavno oblikovanim pticama na italiskim spomenicima. Dvije ptice, primjerice, sa strana središnjeg grozda na pluteju iz Cividalea, vrlo su naivnih karakteristika i po tome bliske paunu s rapskoga pluteja. Italiski pluteji datirani su u novijim objavama u prvu pol. 9. st. I ta okolnost osnažuje dataciju fragmentarnog rapskog pluteja u isto vrijeme rane predromaničke umjetnosti. Treba, međutim, upozoriti na postojanje potpune analogije na našoj obali Jadrana, na otoku Pašmanu. Fragmentarni plutej iz Neviđana, u svemu, pa i u prikazu pauna, podudaran rapskome pluteju nedavno je objavljen i interpretiran, te je ukazano na isto radioničko porijeklo dvaju pluteja. Oni su pripisani radionici koja je djelovala u Zadru i Pridrazi u ranom predromaničkom razdoblju.²⁴¹ S takvom jasnom atribucijom plutej iz rapskog lapidarija čvrsto je povezan uz sjevernodalmatinski klesarski krug.

Kampor

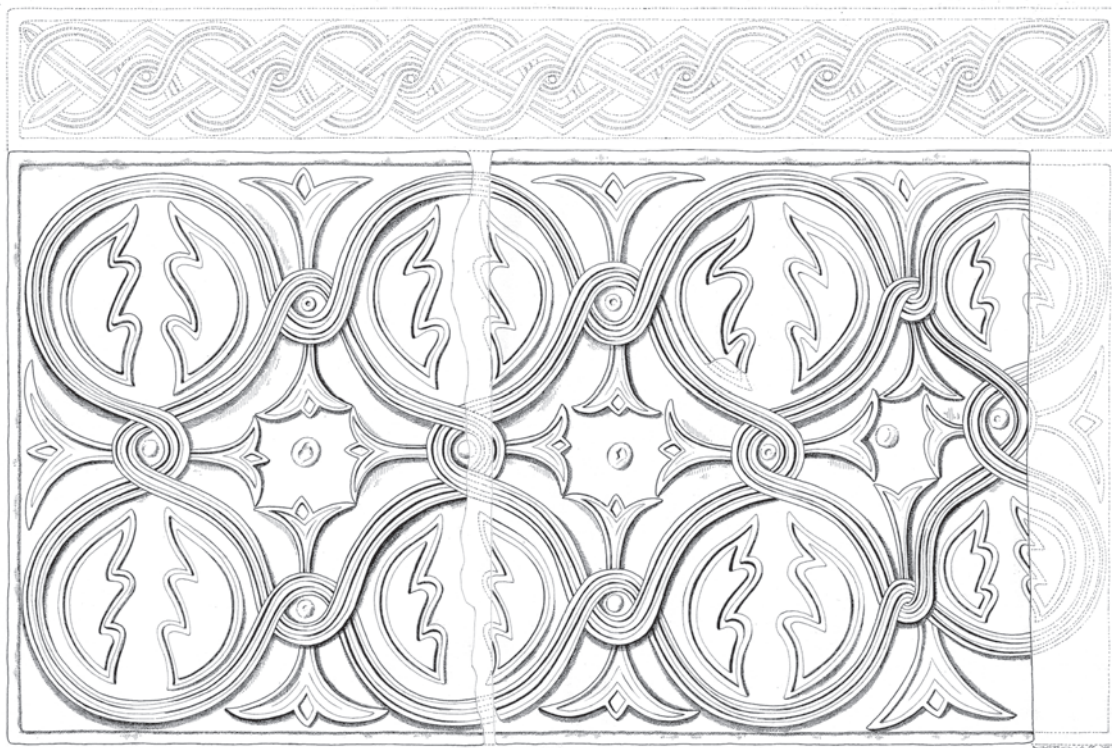
Najcjelovitije sačuvan plutej na otoku Rabu nalazi se u kompleksu samostana sv. Eufemije u Kamporu. Spomenik je i danas u funkciji pluteja ugrađen ispred kapele Grčke Gospe u crkvi sv. Bernardina. Plutej iz Kampora nije sačuvan u cijeloj dužini, a kako mu je i današnja sačuvana dužina velika, pripada među veće predromaničke pluteje na istočnoj obali Jadrana (Sl. 100, Kat. br. 46). Izrađen je od vapnenca. Sačuvana dužina pluteja iznosi 132 cm. Danas vidljiva visina iznosi 61 cm. Debljina je oko 10-ak cm. I svojom dužinom i visinom plutej je bio veći od današnjih dimenzija. U prilog veće izvorne

Sl. 100 - Kampor, predromanički plutej

²⁴⁰ R. Kautzsch 1941, 26-32. Ploča iz samostana Bobbio ukrašena je prvotno u doba kralja Liutpranda, a motive unutar četvrtastih kazeta dobila je naknadno, početkom 9. st., na poleđini. Usp. novu detaljnu interpretaciju E. Destefanis, *La diocesi di Piacenza e il monastero di Bobbio, Corpus della scultura altomedievale* XVIII, 2008, 108-121, T. V, 9a. Nova objava pluteja iz Cividalea u istom je Korpusu u svesku X, 1981, 226-227, T. C, 339. Plutej je datiran u prvu pol. 9. st.

²⁴¹ M. Jurković, Un raro motivo iconografico sulla scultura altomedievale – i Senmurv di Arbe e Neviđane, u: *Scripta in honorem Igor Fisković*, Zagreb-Motovun 2015, 43-51. Autor upozorava na staru objavu pluteja iz Neviđana F. Radića u Starohrvatskoj prosvjeti iz 1901. g. Posvemašnja podudarnost dvaju pluteja govori o istom radioničkom porijeklu.

Sl. 101 - Kampor, crtež pluteja

dužine govore sljedeći podaci: na desnoj bočnoj strani plutej je sigurno skraćen. Na toj strani sačuvana je polovica troprute kružnice s vegetabilnim motivom. Druga polovica kružnice imala je dužinu od 10 do 15 cm. To znači da je plutej bio toliko duži. Na drugoj bočnoj strani nedostaje samo rubni dio pluteja. Teško je, međutim, točno odrediti širinu rubnoga dijela pluteja jer rubni dijelovi nedostaju i na jednoj i na drugoj bočnoj strani, kao i na gornjem i donjem rubu pluteja. Ako pretpostavimo uže plastično rebro kao bočni rubni dio pluteja, izvorna dužina pluteja mogla je iznositi oko 150 cm. Motiv na lijevoj bočnoj strani u gornjem dijelu sigurno je cjelovito sačuvan jer troprute trake kružnice nemaju na sredini lijevo naznaku produživanja u novu kružnicu, dok se po sredini kružnice desno trake kružnice povijaju tvoreći novu kružnicu. Polovično sačuvani kružni medaljon na desnoj strani, nije, pak, mogao biti tako zamišljen jer bi narušavao simetriju pluteja. Na pluteju su očito bila prikazana dva reda od po četiri kružna medaljona s identičnim vegetabilnim motivom dva velika sučelice postavljena lista.

Što se tiče skraćene izvorne visine pluteja, o njoj govore sljedeći podaci: donji red kružnih medaljona danas, zbog položaja pluteja, nije u potpunosti vidljiv. Te su kružnice bile izrađene posve isto kao kružnice u gornjem redu. Stoga danas vidljivom dijelu donjega niza kružnica treba pridružiti 15-ak cm visine. Kada se tome doda visina rubnoga dijela pluteja, kamporski plutej dosegao je potrebnu visinu od 90 do 100 cm.

Plutej odlikuje ponavljanje istoga motiva velikih listova u kružnim medaljonima (Sl. 101). U spojevima između kružnica ističe se plastično naglašeno oko. Između medaljona su ljiljani, odnosno svojevrsni trolisti. Izvirući iz troprutih spojnika između kružnih medaljona, po četiri ljiljana se spajaju tvoreći svojevrsne kazete, odnosno četverokute. Ti spojevi ljiljana imaju u središtu naglašeno plastično ispupčenje. Upravo ti spojevi ljiljana daju poseban pečat kamporskome pluteju, a način na koji su oblikovani uvrštava kompoziciju na kamporskome pluteju u vrlo specifične, rijetke predromaničke inačice za koje se mogu iznijeti samo malobrojne paralele.

Kamporski plutej pretrpio je određena oštećenja. U donjem dijelu ima vidljivu pukotinu. Pošto je dugo služio kao nadgrobna ploča s ukrašenom stranom okrenutom prema zemlji, razumljivo je da postoje oštećenja, koja, s obzirom na takve okolnosti, i nisu velika.²⁴² Klesarije u gornjem dijelu pluteja (gornji red kružnih medaljona) dobro su sačuvane. Polovično vidljiv donji red kružnih medaljona prilično je oštećen. U tom dijelu reljefi su na nekim mjestima otučeni i oštećeni. Možda su oštećenja nastala prilikom prenamjene pluteja u nadgrobnu ploču. Budući da tada ornamentika ploče nije pobuđivala nikakvo zanimanje, možda je slučajno oštećen dio reljefa. Kasnije je možda kod povremenih otvaranja grobnice, također moglo doći do oštećenja. S obzirom na takve okolnosti, reljef je prilično dobro sačuvan i svjedoči o klesarskoj vještini majstora koji ga je izradio. Uočavajući vjerojatno vrijednost predromaničkog rada, kod njegovog postavljanja u malu oltarnu pregradu koja i danas postoji, izrađen je faksimil i postavljen s druge strane prolaza (Sl. 102).

Sl. 102 - Kampor, crkva sv. Bernardina, oltarna pregrada s kopijom pluteja

Riječ je o vještom i kvalitetnom klesanju. Motivi su izvedeni znalački i precizno. Već i sam njihov odabir, kao i vrlo promišljena kompozicija s istančanim motivom kazeta načinjenih od trolisnih ljiljana, upućuje na dobru klesarsku radionicu koja je u uobičajeni predromanički repertoar široko rasprostranjen na mnogim lokalitetima, unijela svježinu i određenu gracioznost. Upravo ta razigranost kompozicije i istančanost simetrije, dojmovi su koje na promatrača ostavlja kamporski plutej.

Uvjerenje da je riječ o vrlo važnom djelu čije proučavanje bi svakako bilo korisno proširiti izvan granica pukog opisivanja izdvojenog spomenika, osnaženo je uočavanjem identične kompozicije na ulomcima crkvenog namještaja iz osorske katedrale sv. Marije na Groblju. Ti ulomci utoliko su važni, što za razliku od kamporskog pluteja, potječu iz sigurno utvrđenog konteksta. Kao i niz drugih ulomaka iz osorske ranosrednjovjekovne katedrale, ulomci s motivom kazeta od ljiljana datiraju se u ranije predromaničko doba, na prijelaz iz 8. u 9. st. Tada je stara osorska katedrala dobila novi crkveni namještaj, a pokazano je, na temelju nalaza ranih predromaničkih pilastara i datacije predromaničkih dijelova ciborija, da je i rapska katedrala obnovljena približno u isto doba.

Na velikom pluteju iz Kampora susreću se za rapsku predromaničku skulpturu vrlo tipični vegetabilni motivi. Isti motiv učvorenih kružnica s velikim nasuprotno postavljenim

²⁴² O okolnostima nalaza i današnjem smještaju predromaničkog pluteja usp. A. Bonifačić, *Samostan Svete Eufemije – Kampor na otoku Rabu*, Zagreb 1985, 16. Plutej se u funkciji nadgrobne ploče nalazio u podu crkve sv. Bernardina, odakle je izvađen početkom 20. st. Tada je crkva dobila novo popločenje, a važnije nadgrobne ploče postavljene su na nova mjesta. Predromaničkom pluteju vraćena je izvorna funkcija, ali u mnogo skromnijem vidu od vjerojatnoga ranosrednjovjekovnog položaja ovog monumentalnog pluteja koji se morao nalaziti unutar oltarne pregrade neke važne crkve. Danas je plutej dio oltarne pregrade ispred male kapele u crkvi sv. Bernardina.

Sl. 103, a - Osora, ulomak pluteja

Sl. 103 b - Osora, ulomak pluteja

listovima, nalazi se na jednom od pilastara iz katedrale. Cjelina kompozicije na pluteju, međutim, originalna je i vrlo rijetko prisutna na istočnoj obali Jadrana. Identična kompozicija nalazi se, kako je spomenuto, samo na ulomcima pluteja iz Osora, kojima treba pridružiti i jedan ulomak iz Privlake u sjevernoj Dalmaciji.²⁴³ Takav uvid pruža objavljena ranosrednjovjekovna građa, pa je moguće da se u muzejskim depoima čuva još poneki istovjetan spomenik.²⁴⁴ U svakom slučaju, s

obzirom na veliku zastupljenost motiva učvorenih kružnica s listolikim ukrasom, dodatni motiv ljiljana, koji tvore svojevrsne kazete između kružnica, predstavlja posebnu inačicu koja se rijetko klesala na predromaničkim spomenicima. Utoliko je važnije ustanoviti da se poznati primjeri s navedenom kompozicijom kazeta od ljiljana susreću na relativno uskom području otoka Cresa i Raba te sjeverne Dalmacije. Osorski ulomci, s obzirom na siguran kontekst nalaza i komparaciju s drugim spomenicima iz crkve sv. Marije na Groblju (Sl. 103), mogu se prilično sigurno datirati u kraj 8. ili početak 9. st. i povezati s ranosrednjovjekovnim kamenim spomenicima iz Novigrada u Istri.²⁴⁵ Povezivanje s istarskim Novigradom posebno je važno jer se na novigradskim spomenicima može pratiti geneza specifičnog motiva kazeta od ljiljana. Riječ je, naravno, samo o mogućoj interpretaciji, te pojava motiva kazeta od ljiljana može imati i drugačije objašnjenje. Tako treba primijetiti da su na različitim spomenicima iz Osora, iz

crkve sv. Marije na Groblju, prisutne varijacije u oblikovanju ljiljana koje upućuju na način oblikovanja motiva u konačnoj formi kazeta od ljiljana.²⁴⁶ Moguće je, dakle, da je motiv

²⁴³ M. Jarak, Prilog istraživanju porijekla predromaničke plastike na otocima Cresu i Rabu, *SHP* 34/ 2007, str. 57-77; o ulomcima s Cresa usp. J. Čus-Rukonić, *Predromanička, protoromanička i ranoromanička skulptura na otocima Cresu i Lošinju*, Cres 1991, 17; jedan ulomak s Cresa objavio je već ranije C. D. Sheppard, *Pre-Romanesque Sculpture: Evidence for the Cultural Evolution of the People of the Dalmatian Coast*, *Gesta*, 23/1, 1984, 10, Sl. 5; o ulomku iz Privlake usp. R. Jurić, *Srednjovjekovni spomenici na privlačkom području*, u: *Privlaka*, Zagreb 2000, 73, 78.

²⁴⁴ Na moj upit o mogućim analogijama, R. Jurić, voditelj Srednjovjekovne zbirke u zadarskom Arheološkom muzeju, ljubazno mi je pružio podatke o spomenicima iz fundusa muzeja, gdje se ne nalazi nijedan spomenik s identičnom ornamentalnom kompozicijom. Motiv učvorenih kružnica ispunjenih listovima sa ili bez pojedinačnih ljiljana u međuprostorima pojavljuje se na dva ulomka pluteja i na jednome pilastru. Specifični motiv kazeta od ljiljana nije, međutim, zastupljen. Nedavno objavljeni katalog ranosrednjovjekovnih kamenih spomenika iz splitskog Arheološkog muzeja također pokazuje da navedena kompozicija nije zastupljena. Za većinu drugih muzeja nemam detaljne podatke. O rijetkosti kompozicije kazeta od ljiljana između učvorenih kružnica, svjedoči i činjenica da na objavljenim ranosrednjovjekovnim spomenicima iz Italije takva kompozicija nije uopće zastupljena. Usp. *Corpus della scultura altomedievale I-XVIII/ 1959 - 2008*.

²⁴⁵ Usp. M. Jarak 2007, 57-77. Od brojnih radova o novigradskoj ranosrednjovjekovnoj skulpturi usp. P. Porta, *Rilievi altomedievali di Cittanova d'Istria*, *AMSA* 32 N. S., 1984, 145-171; B. Marušić, *Predromanička skulptura Novigrada (Istra)*, *Diadora* 16-17, Zadar 1994-95, 325-364; M. Jurković-I. Matejčić-J. Zihel, *Novigradski lapidarij*, Novigrad-Cittanova 2006.

²⁴⁶ Na jednom dobro sačuvanom pluteju nalaze se ljiljani okrenuti svojim trolisnim završecima prema središtu kružnica u kojima su isklesani. Iako je riječ o tzv. virovitim ljiljanima, a ne o ljiljanima složenim u formu ravnog križa, očito je unutar radioničke produkcije kojoj pripada i motiv kazeta od ljiljana, opisani motiv bio omiljen i možda postao ishodištem varijacijama u razmještaju ljiljana.

osmišljen nezavisno od eventualnoga posrednog oblika zapaženog u Novigradu. Evidentna omiljenost motiva virovitih ljiljana na spomenicima iz ranoga predromaničkog razdoblja svakako je u osnovi rjeđe zastupljenog motiva tzv. kazeta od ljiljana, koji obilježava pluteje iz Osora i Raba, a u Novigradu nije zabilježen. Važnost Novigrada u razmatranju ovoga motiva proizlazi iz posebnog položaja toga grada u ranijem predromaničkom razdoblju, kada je u njemu bila izuzetno živa klesarska djelatnost. O tome svjedoče brojni spomenici, najvjerojatnije djela novigradske klesarske radionice koja je izrađivala crkveni namještaj za šire područje Istre i Kvarnera.²⁴⁷

Sl. 104 - Kampor, detalj predromaničkog pluteja

Među brojnim istarskim lokalitetima na kojima su se sačuvali ostaci predromaničkog crkvenog namještaja, Novigrad ima posebno mjesto zbog brojnosti i zanimljivosti spomenika koji pripadaju ranome razdoblju srednjeg vijeka, do prvih desetljeća 9. st. Vraćajući se mogućoj interpretaciji nastanka motiva kazeta od ljiljana u okviru novigradske klesarske radionice, važni su ornamentalni motivi na dvama novigradskim pilastrima. Na jednom pilastru nalazi se motiv ljiljanâ unutar troprutih kružnica koji svojim trolisnim vrškom dodiruju središnji kružić. Vrlo sličan motiv, koji se može smatrati varijacijom koja je dovela do motiva kazeta od ljiljana na osorskom i kamporskom namještaju, nalazi se na drugom novigradskom pilastru sekundarno postavljenom kao dovratnik na ulazu u kriptu novigradske župne crkve. Ljiljani su na ovome drugom pilastru postavljeni gotovo ravno prema središtu troprutih kružnica tako da tvore oblik grčkoga križa s naglašenim kružnim središtem u kojemu se sastaju vršci ljiljana. Stvoren je tako motiv koji možemo nazvati „ravnim“ križem od ljiljana, a mogao se primjenjivati osobito na pilastrima i plutejima. Na osorskom i kamporskom namještaju nalazi se upravo taj motiv, s tom razlikom što nije smješten unutar kružnica nego između njih u međuprostorima pluteja. Motiv na analiziranim plutejima je nešto drugačiji i zato što je središnja kružnica u kojoj se ljiljani sastaju povećana i naglašenija nego na novigradskom pilastru, tako da se izvorni oblik križa donekle izgubio i pretvorio u motiv što ga se može nazvati kazetom od ljiljana. Mogućnost praćenja geneze motiva na novigradskim spomenicima govori u prilog nastanka motiva tzv. kazeta od ljiljana u radionicama koje su oblikovale novigradski crkveni namještaj.

Motiv ravnoga križa od ljiljana unutar kružnica na novigradskom namještaju kao i njegova razrada u motiv kazeta od ljiljana na plutejima iz Osora i Kampora, obogaćuje repertoar motiva izvedenih kombinacijama ljiljana (Sl. 104). Najpoznatiji i široko rasprostranjeni motiv kosog križa od ljiljana prisutan je na istočnoj obali Jadrana otprilike u isto vrijeme kada i novigradski motiv ravnog križa od ljiljana, u drugoj pol. 8. st. U samom Novigradu nalazi se i ovaj poznatiji motiv križa od ljiljana, zastupljen na Mauricijevu ciboriju. Drugi, skromniji motiv ravnog križa od ljiljana unutar kružnica prisutan na novigradskom

²⁴⁷ O Novigradu u ranome srednjem vijeku usp. B. Marušić, Kasnoantički kaštel Novigrad (Istra) u svjetlu arheološke građe, *Diadora* 11, 1989, 285-322; M. Jurković, *Novigrad istarski između 7. i 12. stoljeća*, Split 1996.

namještaju, mogao je nastati u novigradskom radioničkom krugu, gdje je motiv dalje preoblikovan u formu kazeta od ljiljana što se nalaze na plutejima iz Osora i Kampora. Ovi motivi dodatno obogaćuju repertoar motiva ranosrednjovjekovne plastike i upućuju na istaknuto mjesto motiva ljiljana koji je mogao poslužiti u oblikovanju upečatljivih kombinacija. Ovdje treba spomenuti i motiv ravnog križa od ljiljana s ljiljanima okrenutim vršcima prema van, kao i kod motiva kosog križa od ljiljana. Ova varijanta prisutna je na predromaničkim spomenicima na obje obale Jadrana i nije tako specifična kao novigradska inačica s vršcima ljiljana koji su okrenuti prema središtu.²⁴⁸

Ako je predočena analiza geneze motiva prihvatljiva, u ishodištu se nalazi motiv virovito postavljenih ljiljana što svojim trolisnim završecima dodiruju središte kružnice u kojoj su isklesani. Taj motiv prisutan je u Osoru i Novigradu, ali i na brojnim drugim lokalitetima u Istri, Italiji i Dalmaciji. Bez pretenzija na potpunost, evo nekoliko primjera poznatih iz literature. U Istri se ističe fragmentarni namještaj iz crkve sv. Kvirina kod Vodnjana s više ulomaka pluteja ukrašenih navedenim motivom.²⁴⁹ Poznat je, zatim, primjer nepravilne izvedbe motiva na namještaju iz Valbandona.²⁵⁰ Iz Italije izdvajamo fragmentarni plutej iz Venecije, iz zbirke samostana Sant' Apollonia.²⁵¹ Vrlo je zanimljiv, kao komparacija za plutej iz Kampora, monumentalni plutej iz Barija s dvije srodne kompozicije: na jednoj polovici pluteja u učvorenim kružnicama isklesani su virovito postavljeni ljiljani, a na drugoj su, u učvorenim kružnicama, veliki, nasuprotno postavljeni listovi kao na pluteju iz Kampora.²⁵² Iako ljiljani na pluteju iz Barija nisu oblikovani u formi kazeta od ljiljana, njihova prisutnost, kao i pojava osnovnog motiva s kamporskog pluteja, svjedoči o srodnosti dvaju spomenika. Motiv virovitih ljiljana prisutan je i na drugim spomenicima iz Italije koji pokazuju njegovu široku zastupljenost.²⁵³ Možda bi se mogla posebno istaknuti dva lijepa primjera iz Spoleta, s ponešto specifičnim oblikovanjem motiva.²⁵⁴ Broj virovito postavljenih ljiljana na spomenicima iz Spoleta varira, a različito su oblikovane i vitice unutar kojih se nalaze. O prisutnosti motiva na širem prostoru govore i različiti primjeri na spomenicima iz Dalmacije. (Sl. 105)²⁵⁵ Nakon tako brojnih potvrda za motiv virovito postavljenih ljiljana, motiv ravno postavljenih, jednako usmjerenih ljiljana, zapažen na pilastru iz Novigrada i na plutejima iz Osora, Raba i Privlake kod Zadra, prilično je rijedak i, čini se, specifičan za sjeverni Jadran. Najbolje je sačuvan na pluteju iz Kampora, kojemu stoga pripada posebno mjesto.

²⁴⁸ Ravni križ sastavljen od prema van okrenutih ljiljana nalazi se, primjerice, na poklopcu poznatog sarkofaga iz Zadra. Brojni primjeri nalaze se na spomenicima iz Italije. Motiv je varijanta prikaza križa kao drveta života.

²⁴⁹ B. Marušić, *Ricerche archeologiche nella basilica di S. Quirino presso Dignano*, AMSIA XVII/1986-87, 39-81.

²⁵⁰ F. Juroš-Monfardin, *Pitanje likovnog kontinuiteta u Istri na primjeru pluteja iz Valbandona*, u: *Starohrvatska spomenička baština, Rađanje prvog hrvatskog kulturnog pejzaža*, Zagreb 1996, 105-112.

²⁵¹ C. D. Sheppard, *Pre-Romanesque Sculpture: Evidence for the Cultural Evolution of the People of the Dalmatian Coast*, *Gesta*, 23/1, 1984, 11, Sl. 8.

²⁵² G. Bertelli, *Le diocesi della Puglia centro-settentrionale, Corpus della scultura altomedievale XV*, Spoleto 2002, T. XXXI. Plutej je datiran u početak 9. st. Takva rana datacija karakteristična je za spomenike s ovdje raspravljanim motivima.

²⁵³ Usp. primjerice: A. Fatucchi, *La diocesi di Arezzo, Corpus della scultura altomedievale IX/1977*, T. L. Motiv virovito postavljenih ljiljana unutar kružnica može se interpretirati kao jedna varijacija prikaza virovitih rozeta, što je vrlo rasprostranjen motiv na ranim predromaničkim spomenicima u Italiji. Virovite rozete sigurno su jedan od najčešćih motiva, poput troprute pletenice ili kuka, te navođenje pojedinačnih primjera ne bi imalo smisla.

²⁵⁴ J. Serra, *La diocesi di Spoleto, Corpus della scultura altomedievale II/1961*, T. XXXII, XLII.

²⁵⁵ A. Piteša, o. c., 199-200.

Vezano uz dataciju pluteja iz osorske katedrale, zanimljivo je upozoriti na povijesne podatke o djelovanju osorskog biskupa potkraj 8. st. S obzirom, pak, na razvoj klesarstva, druga pol. 8. st. je vrijeme intenzivnoga klesarskog rada kada nastaju brojni spomenici na mnogim lokalitetima. Kompleks osorske katedrale korišten je, inače, tijekom cijeloga ranog srednjeg vijeka, a i u kasnijim stoljećima.²⁵⁶ Na temelju stilskih karakteristika sačuvanih ulomaka namještaja, može se pretpostaviti da je vjerojatno krajem 8. st., u vrijeme novoga stvaralačkog procvata klesarske djelatnosti diljem jadranskih obala, došlo do izrade nove oltarne pregrade za osorsku katedralu. U to vrijeme osorska crkva imala je sigurno važnu ulogu, što na svojevrsan način

Sl. 105 Dubrovnik, ulomak pluteja

ilustrira činjenica pojavljivanja osorskoga biskupa na koncilu u Niceji 787. g. Osorski biskup Lovro prisustvovao je tom koncilu zajedno sa salonitanskim i rapskim biskupom.²⁵⁷ Sudjelovanje na nicejskome koncilu potvrđuje značenje i ugled osorske crkve, koja je u to vrijeme, očito povezana sa širom sredinom, sigurno pridavala značenje i ambijentu u kojemu je djelovala. Isto se sigurno zbivalo i u gradu Rabu, čiji je biskup također bio sudionik nicejskoga koncila. Rapska katedrala također je dobila novi crkveni namještaj na prijelazu 8. u 9. st., vjerojatno još u vrijeme djelovanja biskupa Ursa, prisutnog na nicejskom koncilu. Podudarna zbivanja u Splitu i Kotoru ilustriraju mnogobrojni spomenici crkvenog namještaja 8. do 9. st., sačuvani u tim gradovima.

Analizirani rapski plutej, podudaran ulomcima iz osorske katedrale, bez sigurnog je konteksta jer u Kamporu nije dokazano postojanje ranosrednjovjekovne arhitekture, pa je upitno gdje je na otoku plutej izvorno stajao. Njegove velike dimenzije govore o velikoj crkvi za koju je bio izrađen. Najvjerojatnije je riječ o rapskoj katedrali, jer plutej svojim velikim dimenzijama odgovara nizu velikih katedralnih pluteja što su poznati s više lokaliteta (Pula, Zadar), a svi su datirani u rano predromaničko doba. Pritom je signifikantan vegetabilni motiv unutar učvorenih kružnica, što se ponavlja na više srodnih katedralnih pluteja. Tako na identičnom iz Osora i srodnim plutejima iz Novigrada, Zadra i Kotora (Sl. 106). U prilog katedralnom pluteju osobito govori posve identična ornamentalna kompozicija na ulomcima iz Osora koji su pripadali ranom predromaničkom uređenju katedrale. Srodna obilježja na nizu katedralnih pluteja pretočila su se, čini se, u Osoru i Rabu u istovjetnu ornamentalnu kompoziciju, čime bi i vrijeme uređenja dviju otočkih katedrala bilo približno isto.

Što se tiče radioničkog porijekla, unatoč iznesenom mišljenju o genezi specifičnog motiva kazeta od ljljana u novigradskoj klesarskoj radionici, rapski plutej nije morao biti izrađen upravo u Novigradu. Poznato je da su predlošci za ornamentalne kompozicije prenošeni iz jedne radionice u drugu i da je postojala komunikacija među radionicama. Budući da je jedan ulomak s istim motivom poznat i na zadarskom području, navedena analogija na tom

²⁵⁶ A. Deanović, *Mali vječni grad Osor*, Osor 1981; B. Fučić, *Stara katedrala Sv. Marije u Osoru*, Zagreb 1982; G. Cuscito, *Le origini cristiane e la prima basilica episcopale di Ossero (Liburnia)*, AMSIA 102 (50 N.S.), 2002, 121-154.

²⁵⁷ R. Katičić, *Uz početke hrvatskih početaka*, Split 1993, 27-34.

Sl. 106 - Kotor, predromanički plutej

Sl. 107 - Kampor, ulomak grede s kukama

području, u Privlaci, govori o mogućnosti izrade kamporskog pluteja u zadarskim klesarskim radionicama, odnosno o povezanosti otoka Raba sa zadarskim radionicama, o čemu svjedoče i drugi primjeri još iz kasnoantičkoga doba, spomenuti u ovome radu. Kamporski plutej treba datirati u ranije predromaničko doba, najvjerojatnije u početak 9. st.

U Kamporu se nalazi još jedan predromanički ulomak, dio grede s kukama, uzidan u samostanskom klausturu (Sl. 107, Kat. br. 47)) Radi se o tipičnom predromaničkom spomeniku, nažalost suviše fragmentarnom i bez sigurnog konteksta nalaza. Na ulomku su kuke

na jednoprutoj nozi s velikim zavojnicama. Mogle bi se usporediti s prikazima na velikom broju predromaničkih greda, na kojima su takve kuke često izrađivane.

Predromanički spomenici iz lapidarija

Nekoliko zanimljivih predromaničkih ulomaka nepoznatog mjesta nalaza pohranjeno je u lapidariju grada Raba. U rano doba završnog 8. i početka 9. st. može se datirati mali ulomak grede s troprutom pletenicom i očima u zavijucima (Sl. 108, Kat. br. 48). Pletenice s okulusima osobito su omiljen motiv u ranom razdoblju 8. i 9. st., te u ranoromaničkom vremenu. Oblik pletenice varira, ali najčešće se javljaju dvoprute i troprute, dok su jednoprute i četveroprute rjeđe. Datacija proizlazi iz datacije cjeline spomenika (često je riječ o većim, bogato ukrašenim spomenicima na kojima je pletenica sporedan motiv) ili iz konteksta nalaza. Među bogato ukrašenim spomenicima vjerojatno su najpoznatiji Pemov oltar (na čijim stranicama oblik pletenice varira od jednostavnih jednostrukih kasnoantičkih voluta, preko dvoprute i troprute, do četveroprute pletenice s očima), Mauricijev ciborij, pluteji iz Sv. Nediljice i Sv. Lovre, ciborij prokonzula Grgura itd. Pletenice s očima posebno su česte na ranim predromaničkim i ranoromaničkim ciborijima.²⁵⁸ Na nekoliko ranih ciborija iz Kotora i Ulcinja predstav-

²⁵⁸ P. Vežić, M. Lončar, o .c., *passim*.